Е-230, ежектор пневматичний створен. інж. ін-ту ВНДІрудвентиляція П. Г. Гагаузом, В. В. Переверзєвим у середині 60-х. Призначен. для провітрювання нарізних виробок шахт. Швидкість повітря складає 3540 м/сек. Вага 8,9 кг. Виготовлявся на ДРРЗ.

Ебоніт (від грец. – чорне дерево), тверда гума, як продукт вулканізації каучуку великими кількостями сірки – 30-50 % від маси каучуку. Використовується у виготовленні акумуляторів, деталей електрич. приладів.

Евакуація (від лат. – спорожнення), вивезення з р-нів воєн. дій у тил населення, матеріальних цінностей. На Криворіжжі проводилася двічі. Під час гром. війни та у серп. 1941, коли тільки до Н/Тагілу вивезено до 73 тис. чол.

Еварницький Дмитро Іванович, див. **Яворницький Д. І.**

Евенкійська вулиця житломасиву ім. Горького Терн. р-ну. Закладена на початку XX ст. гірниками Колачевськ. рудника у зв'язку з розвитком кар'єрів. Сформувалася і набула розвитку в 30, 50-60-х. До 1975 мала назву вулиця 4-а Закарпатська. Довж. 600 м, ширина 7 м. Має 15 приват. будинків, проживає 53 чол. Вкрита відсівом. Названа на честь Евенкії, автономної республіки Росії. Обслуговує 17 в/з.

Евгленові водорості (Euglenophyta), мікроскопічні рухливі організми. Більшість забарвлена у зелений колір, решта – безбарвні. Засвоюють вуглець вуглекислоти повітря шляхом фотосинтезу. Поширені у прісноводних водоймищах Кривбасу.

Егілопс (Aegilops), рід однорічних трав'янистих рослин родини злакових. **Е. циліндричний** – рослини вис. 35-50 см з довгим вузькоциліндричним колосом (5-9 см завд.), який при дозріванні легко розламується на членики. Цвіте V-VI. Бур'ян, в Кр. Розі часто зустрічається на витоптаних місцях, по житлових масивах, біля шляхів.

Егірін (від імені скандінав. бога моря Егіра), мінерал класу силікатів. Колір від зеленувато-чорного до бурувато-чорного. Блиск скляний, смолистий. Непрозорий. У Кривбасі розповсюджен., представлен. у товщі залізистих роговиків середньої свити криворізьк. серії. Вивчав А. П. Нікольський, а перший описав М. І. Світальський у 1927.

"Едельвейс", громадське об'єднання створене у червні 1996. Налічує 40 родин. Голова Л. В. Шевчук.

Едері Лірон (18.4.1975, Ієрусалим, Ізраїль). Рабин. Зак. вищу школу рабинів (США, 1997). У 1997-2000 перебував на релігійній службі в армії Ізраїлю. У 2000-2001 керівник релігійних програм у еврейськ. школі у Дніпопетровську. З серп. 2001 голов. рабин Кр. Рогу. Ініціатор відкриття еврейськ. школи і дитсадка у Кр. Розі.

Едісона вулиця, розташована у центр. частині Ц.-Міськ. р-ну. Закладена в 40-х. Розвитку набула в 50-х. До 1975 мав назву провулок 2-й Воровського. Довж. 55 м, ширина 9 м. Має 29 будинків. Вкрита асфальтом, багата на зелені насадження. Названа на честь амер. винахідника Едісона Томаса Алва (11.2.1847, шт. Огайо – 17.10.1931, шт. Нью-Джерсі). Запропонував і впровадив промисловий зразок лампи розжарення. Винайшов електрич. лічильник, розробив систему електрич. освітлення, збудував першу у світі електрич. станцію, удосконалив телефон Белла ін. Почес. чл. АН СРСР (1930). Нобелівська премія (1915). Обслуговує 99 в/з.

ЕДПС-2, охолоджувач рідини розроблен. інж. ін-ту ВНДІБПГ В. Сахновським, В. Кучуренком на початку 80-х. Призначен. для одержання холодної води та обробки вентиляційного повітря при високих температурах у шахтах. Використовувався гірниками Кривбасу.

Едуардс Борис Васильович (1860, Одеса – 1924, Лондон (?). Скульптор. Навчався у Петербурзьк. акад. мистецтв. З родини підданих Британії. Скульптурою займався в Одесі, Москві, Петербурзі, Парижі. Уч. виставки в Акад. мистецтв (1888). Отримав посаду скульптора 3-го класу. У 1888 - 1890 вивчав бронз. литво у Парижі на з-ді Барбедьєн. На початку 90-х відкрив бронзоливарний з-д в Одесі. Виготовив пам'ятник Катерини II, ген. Радецькому (Одеса), Суворову (Римнік, Ізмаїл, Очаков), Пушкіну (Харків). На замовлення акціонерного товариства Криворізьк. заліз. руд. виготовив пам'ятник О. М. Полю, який встановили у Гданцівці. Акад. Акад. мистецтв Росії (1915). З 1919 перебував в еміграції.

За деякими даними помер на о. Мальта у лют. 1924, за іншими – у Лондоні на початку 30-х.

ЕЗ-3, еластичні заглушки розроблені інж. ін-ту ВНДІБПГ А. О. Животовським, В. Д. Афанасьєвим на початку 70-х. Призначені для нейтралізації впливу шуму від діючих агрегатів. Робітник щільно закриває ними канали вух. Випускалися на Лисичанськ. з-ді.

Ейлер Христофор Леонардович (1743, Берлін - 1812). Ген.-майор. Картограф. Зак. Берлінську арт. школу. До 1767 служив у пруськ. артилерії. З 1767 служив в рос. артилерії. Син відом. математика Л.Ейлера. Знавець картографії, астрономії, метеорології. З 1770 проводив наук. експедиції на Правобереж. Україні. Вивчав територію сучас. Кременчука, Криворіжжя, описав фортецю св. Єлизавети, Запорізьку Січ. Залишив. наук. праці.

Ейнгорн Олександр Львович (24.12.1888, Маріуполь – лют. 1939, Харків). Чл.-кор. Акад. архітект. СРСР (1939), почес. чл. Королів ін-ту британ. архітекторів (1937). Зак. Харків. інж.-буд. ін-т (1932). У 1914 – 1920 проектував пром. споруди у Дзержинську. У 1924 – 1925 проектував робітнич. селищ у Донбасі. У 1925 – 1931 – авіазавод, трактор. з-д у Харкові. У 1931 автор конкурс. проекту забудови центру Стокгольма. У 1930 – 1939 керівник забудови Запоріжжя, Одеси, Кр. Рогу. Автор наук. праць. Репресован. Реабілітован. у 1956.

Ейнштейна вулиця, розташована у центр. частині Ц.-Міськ. р-ну. Закладена в 40-х. Розвитку набула в 50-х. До 1975 мала назву провулок 1-й Воровського. Довж. 250 м, шир. 9 м. Має 34 будинки. Вкрита асфальтом, багата на зелені насадження. Названа на честь нім. і амер. фізика Ейнштейна Альберта (14.3.1879, Ульм, Німеччина – 18.4.1955, Прінстон, США). Фізик-теоретик, іноземн. чл. АН СРСР (1926). Зак. Цюріхськ. політех-м (1900). Заклав основи спец. відносності теорії (1905). Відкрив. закон взаємозв'язку маси і енергії, пояснив явища фотоефекту і люмінесценції, розвинув молекулярно-статистичну теорію броунівського руху. Створив квантову статистику частинок з цілим спінем (1924). З 1933 працював над питаннями космології та єдиної теорії поля. Виступав проти використання атомної енергії у воєнних цілях. Нобелівська премія (1921). Обслуговує 99 в/з.

Екер, землемірний прилад для розподілу поля на окремі ділянки у давні часи на Криворіжжі.

Екзамени (лат. – випробування), одна із сталих форм перевірки знань учнів, студентів. У широкому значенні перевірка чогось. Відрізняють вступні, перевідні, випускні. Широко застосовуються у навчальних закладах Кр. Рогу.

Екзогенні процеси (від грец. – поза, зовні і ?), геологіч. процеси, що відбуваються на поверхні Землі та у верхніх частинах світосфери. Відбуваються через сонячну радіацію, силою тяжіння і життєдіяльності організмів. На Криворіжжі відбувається ерозія, вивітрювання, абразія тощо.

Екзодерма (від грец. – поза і шкіра), шар клітки первинної кори коренів ?, що розташован. під епійлемою.

Екзосфера (від грец. – поза сфери), зовнішній шар атмосфери вище за 1 тис. км, де відбувається поступовий перехід до міжпланетного простору.

Екзоти, рослини і тварини завезені з інших країн у райони, де раніше їх не було. Наприклад, на Криворіжжі вирощують такі екзоти, як магнолії, лаври, евкаліпти та ін., розводять тварин – ондатру, норку, нутрію тощо.

Екзохорда (Exochorda), рід листопадних кущів родини розових. Листки прості, чергові, суцільні, цілокраї, іноді зубчасті. Квітки дво- або різностатеві, білі, в кінцевих щільних китицях. Плід – з п'яти здерев'янілих листівок, що зрослися. Розмножується насінням, в культурі відсадками, живцями. Перспективні для озеленення Криворіжжя **Е. Жиральда, Е. Альбертова, Е. тяньшанська**. Декоративні рослини, особливо під час цвітіння, заслуговують використання у парках, садах і скверах, для посадок куртинами і поодиноко.

Екіпаж (від франц.), назва кінних ресорних пасажирськ. візків, які до 20-х слугували для перевезення пасажирів у Кр. Розі. Склад бойових літаків, танків, кораблів.

Екіпажна вулиця, розташована у мкрн. ім. Ілліча Дзерж. р-ну. Закладена у кінці 40-х. До 1975 мав назву провулок 1-й Сальський. Віддалена частина р-ну. Довж. 490 м. Пл. 2,2 тис. кв. м. Має 37 будинків. Обслуговує 41 в/з.

Екліметр (від грец. – відхід і вимірюю), прилад геодезичного призначення для вимірювання вертикальних кутів з точністю близько $0{,}25^0$.

Екліптика (від грец. – затемнення), велике коло небесної сфери, за яким відбувається видимий річний рух Сонця.

Екогенез (від грец. – середовище і походження), процес зміни особливостей організмів, що пов'язані із зміною умов оселення.

"ЭКоДом", газета заснована у червні 2000 ПП "ЭкоДом". Регіональний тижневик будівельників. Друкує поради, ділові матеріали. Виходить раз на тиждень тиражем 1 тис. екз.

"Екологічний вісник", додаток до газ. "Кур'єр Кривбасу" заснована у квіт. 1993. Виходила раз на місяць тиражем 1 тис. екз.

Екологічні фактори, фактори середовища – елементи середовища, що здійснюють той або інший вплив на певні організми. Е. ф. поділяють на абіотичні і біотичні фактори. Сукупність необхідних для життя організму Е. ф. називається умовами існування. Розрізняють макс. значення Е. ф. (вище за яке існування організму неможливе) та мінім. (нижче від якого життя організму припиняється).

Екологія, розділ біології, що вивчає закономірності взаємовідносин організмів з середовищем, в якому вони живуть, а також організацію і функціонування надорганізменних систем (популяцій, видів, біоценозів, біосфери). Основи Е. як науки почали закладатися в кінці XVIII – на початку XIX ст. Термін Е. запровадив у 1866 нім. учений Е. Геккель. Розрізняють Е. загальну, що досліджує основні принципи організації і функціонування різних надорганізменних систем, і спеціальну, предметом якої є вивчення взаємовідносин певних екологічних груп організмів, що належать до різних таксонів, з навколишнім середовище (Е. рослин і Е. тварин). Крім того, Е. поділяють на аутекологію і синекологію. Е. людини досліджує проблеми впливу навколишнього середовища на людину, вивчає особливості урбанізованих біоценозів тощо. Виняткового значення набувають екологічні дослідження у зв'язку з проблемами охорони природи.

Екологія, **1.** Наука, що вивчає всю сукупність взаємин організмів з їх середовищем. **2.** Наука про взаємозв'язки й взаємини біологічних систем різного рівня (особин, популяцій, видів, біоценозів) з навколишнім середовищем. **3.** Наука, що досліджує загальні закони функціонування екосистем різного ієрархічного рівня та їх роль у біосфірі планети. **4.** Комплексна наука, що досліджує середовище існування живих істот (включаючи людину).

Еколого-економічний експеримент, у Кр. Розі (разом з Дніпродзержинськом і Маріуполем) проводився за вказівкою Президента України Л. Д. Кучми з січ. 1996. Передбачав реструктуризацію підземного Кривбасу, металург. підприємств. Фактично визнав ці міста зонами надзвич. екологіч. ситуації.

Економайзер (від англ. – зберігати), пристрій у карбюраторі автомобілів, який зумовлює зміни у скл. горючої суміші.

Економіка (від грец. – уміння вести господарство), сукупність суспільно-виробничих відносин; господарство країни у цілому; наука про об'єктивні закони та категорії суспільного виробництва.

Економіки підприємства кафедра Криворізького економічного інституту, створена в 1977 у скл. факультету економіки та управління. Готує висококваліфікованих фахівців у галузі економіки. Заняття 15 викладачів відвідують 230 студентів.

Економіки промислового виробництва та будівництва кафедра КТУ, створена у верес. 1983 у скл. будівельного фак-ту КГРІ. Готує спеціалістів з економіки, управління і

планування гірничоруд. промисловості. Працює більше 10 чол. Ініціатор створення проф. А. О. Шершньов.

Економіки та управління факультет Криворізького економічного інституту Київського економічного університету, бере початок від економічного та планово-економічного фак-тів, що діяли з верес. 1966. Здійснюється підготовка фахівців з економіки підприємств, маркетингу та менеджменту. До скл. входять кафедри економіки підприємств, менеджменту, маркетингу, розміщення продуктивних сил і технологій. Працює 55 викладачів, навчається 700 студентів.

Економічна вулиця, розташована в житломасиві Карнаватка Ц.-Міськ. р-ну. Закладена в 50-х. Розвитку набула в 60-х. До 1975 мала назву провулок 2-й Шмідта. Довж. 260 м, ширина 7 м. Має 31 держ. будинок. Вкрита відсівом, багата на зелені насадження. Обслуговує 72 в/з.

Економічна криза 1900 – 1903, охопила промисловість Росії, особливо півдня України. У першу чергу була пов'язана з тим, що металург. з-ди півдня не могли переробити криворізьк. руду, а вихід її за кордон ще тільки налагоджувався. Іноземні володарі рудників різко скоротили фінансування на отримання рудників. Виробництво знизилося майже навпіл. З 79 рудників Кривбасу половина закрилася. У Кр. Ріг припинився приїзд робочої сили, з'явилося багато безробітних.

Економічний інститут Київського національного економічного університету, створен. у лип. 1966 як філія Донецького ін-ту рад. торгівлі у формі вечірньо-заочного навчання. До скл. входили спеціальності економіки торгівлі, товарознавства та організації торгівлі промтоварами та продтоварами, бухгалтерський облік. Розташовувався у корпусі на пл. Визволення у Ц.-Міськ. р-ні. Перший набір складав 300 чол. Працювало 11 викладачів. Перші дипломи одержали 40 чол. у 1969. До цього навчання вони розпочали на загально-науковому фак-ті Дніпропетров. ун-ту. У 1973 навчалося 1,2 тис. чол., працювало 59 викладачів. У 1977 відкрите денне відділення, почалося формування кафедри. У червні 1977 підпорядкован. Київ. ін-ту народ. господарства. У червні 1992 перетворен. на філіал Київ. економіч. ун-ту. У квіт. 1997 перетворен. на філіал Київ. нац. економіч. ун-ту. У червні 1997 одержав сучас. назву. Діють 7 фак-тів, 16 кафедр, працює 206 викладачів, з них 6 докторів наук, навчається 4 тис. студентів. Має 3 навчальні корпуси, 56 аудиторій, 23 кабінети і лабораторії на 4510 місць, інформ. центр, 3 бібліотеки, 3 гуртожитки на 750 місць. За роки існування підготував 15 тис. спеціалістів, серед них 2,6 тис. бакалаврів. Директори А. Й. Кучеренко, Є. П. Михайлов, А. Г. Панчук, Г. С. Осадчук.

Економічний страйк, вперше на Криворіжжі відбувся 16.11.1883, коли проти умов здавання та прийняття робіт на будівництві криворізьк. гілки Катеринівськ. залізниці робітники припинили роботу і зібралися біля контори. Херсон. губернатор у відповідь наказав організувати нагляд за проведенням розрахунків.

Економічні фундаментальні конструкції для житлового будівництва, розроблені науковцями КГРІ на початку 80-х. Забезпечують максимальне використовування несучої здібності основ, знижує витрати бетону та арматури на 25 %.

Економічного відродження України міська організація, зареєстрована у жовт. 1997. Має 50 членів. Голова І. І. Чирченко.

Економічну та соціальну географію у Кривому Розі, вивчає одноймен. кафедра педін-ту/педун-ту, яка створена у 1986. За час існування працювало 18 чол., з них 10 канд. наук. Працює 5 чол. Наукова діяльність спрямована на вивчення економічної та соціальної географії України, суспільної географії, еколого-економіч. проблем Криворіжжя, агропромислового комплексу Дніпропетров. регіону. Діють наукові проблемні гуртки. Підготовлено 150 наук. праць. Організовуються наук. експедиції. Підтримуються зв'язки з Київ., Моск., Харків., Дніпропетровськ. вузами. Очолювали В. Д. Безпрозванний, Є. С. Соломенцев, В. В. Булгаков.

“Економія”, поселення епохи бронзи розташоване на першій терасі р. Боковенька за 1 км від околиці с. Христофорівка і за 50 м на півд. захід від мосту. Орієнтовні розміри 150 м * 80 м, витягнуте по осі півд. пів. Відкрито культурний шар товщиною до 0,3 м. Знахідки представлені керамікою, кремнем. Розкопки в деталях не проводилися. Пам’ятка відноситься до епохи пізньої бронзи (XII-IX ст. до н. е.). Матеріали зберігаються в міськ. музеї.

Екосистема, екологічна система, взаємозумовлений комплекс організмів, об’єднаних біологіч. зв'язками та елементів їх абіотичного середовища. Живі і неживі компоненти Е. пов’язані процесами взаємного обміну речовин та енергії. Прикладами Е. є море, озеро, ліс, пустеля тощо. Термін Е. запровадив у 1935 англ. еколог А. Тенслі.

Екскаватор (від англ. – довблю), самохідна виймально-завантажувальна машина для видобутку корисних копалин при відкритій розробці родовища, завантаження сипучих або шматкових матеріалів. На Криворіжжі основний тип землерийних машин у кар’єрах ГЗК.

Екслібрис (від лат. – із книг), невеликий книжний знак, на якому зазначено ім’я власника у поєднанні з сюжетною або декоративною композицією. Серед відомих укр. екслібристів криворізьк. художники Б. П. Куновський, Ю. П. Сич.

Експедиція, 1. Група людей, яка здійснює подорожі з метою пошуку (розвідувальна Е., геологорозвідувальна Е. ін.). Результати археологіч. та етнографіч. Е. використані на сторінках цієї книги. **2.** Установа на залізниці, яка займається відправленням кореспонденції, посилок ін.

“Експеримент”, кооператив побутового обслуговування створен. у 1988. Своєю появою ознаменував початок кооперативного руху на Криворіжжі нової формації. Серед видів діяльності газифікація приват. будинків, послуги таксі, монтаж. обладнання, ремонт автомобілів, ритуальні послуги ін. Працювало 500 чол. За період діяльності газифіковано 10 тис. приват. будинків, побудовано 100 км газопроводів. Через економічні проблеми практично припинив діяльність.

Експериментальна залізнична газотурбінна установка, створена науковцями КГРІ на початку 80-х. Призначена для очищення залізнич. шляхів від снігу та ожеледі. Значно скорочує простої залізнич. транс-ту в негоду. Продуктивність 12-16 км/год. крізь снігозамети.

Експериментальна школа з підготовки дітей до 1-го та 0-го класів організована у 1996 у скл. ПК ком-ту "Криворіжсталь". До скл. входять 60 дітей. Сприяє об'єднанню дітей, підготовці їх до школи. Завуч Л.Є.Руднєва.

Експлозив, вид вибухівки, яку використовують при проведенні гірничих робіт на шахтах Кривбасу.

Експлуатаційна розвідка корисних копалин, передбачає деталізацію, уточнення особливостей морфології, побудови, якості та умов залягання рудних покладів у процесі експлуатац. робіт. Поширює рудну базу діючих шахт і рудників. Дозволяє встановити кордони рудного тіла, визначити типи руд, вибрати раціональні напрями гірничодобув. робіт.

Експозиція схилів, орієнтування схилів балок, пагорбів щодо Сонця, до напрямку панівних вітрів.

Експрес (англ.), вид автобусних маршрутів Криворіжжя для поїздок на дальні відстані, які мають підвищену швидкість і скорочену кількість зупинок. Широке розповсюдження мали у 70-90-х.

“ЕкспресБанк”, Дніпропетровської філії акціонер. банку Криворізького територіально - відокремлене безбалансове відділення відкрите у серп. 2000. Виконує всі види банківських послуг. Начальник І. А. Сінчук.

“Експромт”, ансамбль сучасного естрадного танцю створен. у 1997 у скл. ПК РУ ім. “Першотравневе”. Відвідують 30 чол. У репертуарі композиції “На фієсті”, “Барбі”, “Зустріч” ін.

Екстрасенс, термін, яким визначають людину з надчутливим сприйняттям або впливом на оточуючих. Екстрасенсорика широко розповсюджена в Україні та на Криворіжжі. Вид нетрадиційної медицини. У народі мали популярність у давні часи, відроджені у 90-х ХХ ст.

“Екстрім”, хореографічна студія створена у 1995 у скл. ПК металургів. Відвідує 30 дітей. У репертуарі хореографіч. композиції. Уч. фестивалів і конкурсів. Керівник І. П. Власенко.

Ектенія, у православній церкві молитва, яка проголошується дияконом і містить прохання, звернення до Бога.

Елеватор (від лат.), споруда для зберігання великої кількості зерна. Споруджується у вигляді колон. Проводиться сортування, створення умов для тривалого зберігання. Серед найпотужніших на Криворіжжі – Коломойцівський.

“Елегант”, народний колектив естрадного танцю організован. у квіт. 1992 при студії естрадного танцю ПК металургів. Уч. обл. конкурсів танцю (1993 – 1995). Народний – з 1997. Керівник В. В. Черемісінов.

“Елегант”, тов-во з обмеженою відповідальністю бере початок від фаб-ки по ремонту та виготовленню трикотаж. виробів “Індтрикотаж”, створеної у лют. 1969. Працювало 66 чол. У 1985 діяло 15 ательє, працювало 1,2 тис. чол. Мала почес. звання підприємства високої культури виробництва. У 1983 – 1985 нагороджувалася перехідним прапором ЦК КПРС, Радміну СРСР. У 1986 реорганізована у швейно-трикотажне об'єднання, яке складалося з 71 підрозділу, де працювало 3,5 тис. чол. Асортимент складав 50 видів трикотаж виробів. З 1987 діє Будинок моди. З 1988 працювало на оренді. Бере участь у міжнарод. виставках, конкурсах. Виготовляє верхній одяг, плаття, костюми, здійснює ремонт одягу. Сучас. статус має з лип. 2001. Директор О. Т. Бондаренко.

“Елегія”, школа-студія класич. балету ПК металургів створена у 1986 на базі дитяч. ансамблю “Юність”. У репертуарі танці, балет. номери. Керівник. Т. О. Вдовенко.

Електорат, назва виборців Криворіжжя, стала популярною з 90-х.

“Електрик”, садівницьке товариство “Укренергочормет” закладене в 70-х у Ц.-Міськ. р-ні. Пл. 0,6 га. Має 12 ділянок.

“Електрик-1”, “Електрик-2”, садівницькі товариства БУ № 447 тр-ту “Дніпроелектромонтаж” закладені в 70-х у Ц.-Міськ. р-ні. Пл. 2,8 і 2,9 га. Мають 42 і 52 ділянок.

Електрифікація (від лат. – роблю та електрика), державна програма виробництва, розподілу і доставки електроенергії. На Криворіжжі виникла на початку ХХ ст. Має розвиток із середини 20-х.

“Електричка”, народна назва приміських електропоїздів.

Електрична вулиця, розташована у центр. частини Жовт. р-ну. Закладена на початку 50-х. Довж. 750 м, ширина 9 м. Має 2 багатоповерхових будинки, проживає 800 чол. Розташовані підприємства міськ. електромереж, теплоцентраль, пожежна частина, 5 магазинів. Вкрита асфальтом, багата на зелені насадження. Назву одержала через розташування підприємства електромереж. Обслуговує 14 в/з.

Електричні мережі міські, підприємство електрозабезпечення комунал.-побут. споживачів створене у груд. 1927 і веде свій початок від 1907, коли була побудована 1-а електролінія. За часів гром. війни це господарство зруйноване. У 1927 замість генератора постійного струму введена електростанція “Більшовик”. Потуж. 6 тис. кВт. Електростанція знаходилася на Вечірньому Куті (КРЕС). Вводиться розподільча підстанція у 3,3 кВ. У 1927 виникають перші трансформаторні пункти, кабельна розподільча мережа 3,3 кВ, з подальш. переведенням на 6 кВ. У лист. 1927 виникає міськелектромережа з підпорядкуванням Наркоммету комунгоспу. Виконувалися розподільчі функції. На кінець 1933 існувало 8 підстанцій. У 1934 введена друга розподільча і перша тягова підстанція для обслуговування лінії трамваю. У 1935 до Кр. Рогу надійшла енергія Дніпрогесу з допомогою ЛЕП 150 кВ ДГЕС – Нікополь-Кр. Ріг. До

мереж підключені з-д “Пневматик”, м’ясокомбінат, маслозавод. Виникають нові лінії 6 і 0,4 кВ. У 1935 введена в експлуатацію підстанція “Правда” з 5/6 кВ у захід. частині Кр. Рогу. У 1941 – 14 трансформатор., 2 розподіл. підстанції, поновлена розподільча підстанція № 1. До кінця 1946 досягнуто рівень довоєн. обслуговування споживачів. Штат електромереж нараховував 50 чол. У 1953 створен. Ц.-Міськ. електромережовий р-н у скл. 2 дільниць. У 1959 утворена дільниця в Довгинцевому. У 1962 утворен. Дзерж. електромережовий р-н у скл. 4 дільниць. У 1961 переведені на баланс мережі північ. групи рудників. З 1962 створюється Гвардійський р-н електромереж у скл. 5 дільниць. У 1965 виникає Інгулецьк. р-н електромереж у скл. 4 дільниць. У 1964 створен. Жовт. р-н електромереж. У 1972 виникає Тернівськ. р-н електромереж замість Гвардійського, утворюється транспорт. диспетчер. служба. У 1975 створен. Сакс. р-н електромереж. У 1988 до скл. електромереж входить енергонагляд. Обслуговується територія 430 кв. км. Повітряні лінії – 2770 км, кабельні – 1575 км. Діють диспетчерська, механізації, релейного захисту служби, рем.-буд. дільниця. Кількість працюючих 433 чол.

Електричні підйомники, діяли на рудниках Кривбасу на початку XX ст. Вперше використані на рудниках Копилова. Діяло 6 одиниць. За зміну доставлялося по 300-800 вагонеток.

Електричної вулиці сквер, закладен. у кінці 70-х у Жовт. р-ні. Пл. 1,2 га. Обладнан. пішохідними доріжками, місцями відпочинку. Багатий на зелені насадження.

Електроактивація шахтної води, спосіб розроблен. науковцями КГРІ Г. Т. Фаустовим, В. О. Поповим у кінці 70-х Значно скорочує витрати електроенергії. Впроваджен. на шахтах Кривбасу.

Електробезпеки лабораторія інституту ВНДІБПГ, відкрита в 1973. Розробляє заходи і засоби, спрямовані на зниження безпеки враження людей електрич. струмом. Керівники А. Г. Лікаренко, А. В. Пироженко.

“Електроважхімпроект”, проектний відділ Державного проектного та проектно-конструктор. ін-ту створен. у 1963. Проектує електричні агрегати підприємств чорної металургії, хімпромисловості, будіндустрії, зокрема ГЗК, Н/Тагільськ., Губахінськ., КХЗ, Челябінськ., Могильов., Іжевськ. металург. з-дів. Начальники Ю. Г. Литичевський, С. І. Крошка.

Електровоз, локомотив з електричними тяговими двигунами, які живляться електрострумом від контактної мережі. З контактною мережею Е. з’єднується струмознімачем, з рейками – колісними парами. Рух від електродвигунів до коліс Е. передається мех. передачею. Швидкість магістральних пасажирських Е. до 220 км/год. Перші Е. з'явилися на Криворіжжі в 30-х, успішно експлуатувалися за умов шахт. видобутку руди. На залізниці з'явилися в 50-х, домінують з 80-х.

Електровози рудничні контактні, створені колективом ін-ті ВНДПрудмаш у 80-ті. Розподіляються на типи ЕКРА-600, КД-14, К-10У. Призначені для перевезення людей і вантажів по підземних виробках шахт. Виготовляються Дніпропетров. об’єднанням “Електровозобудування”.

Електрозаводська вулиця, розташована на півн. житломасиву Зарічний Жовт. р-ну. Закладена в середині 70-х, розвитку набула в 80-90-х. Довж. 6,5 тис. м, ширина 14 м. Має 21 багатоповерх. будинок, проживає 3,6 тис. чол. Вкрита асфальтом. Розташовані електрозавод, СШ, дитяч. заклад, 3 магазини, багата на зелені насадження.

“Електрозаводська”, станція швидкісного трамваю відкрита у жовт. 1999. Спроектована в підземному варіанті. Скл. з вестибулю пл. 48 кв. м, платформи пл. 450 кв. м, довж. 100 м, пішохідних переходів. Забезпечує прийом поїздів зі ст. “Зарічна” та “Індустріальна”.

Електрозаводської вулиці, бульвар закладен. у кінці 70-х в Жовт. р-ні. Пл. 2,5 га. Місце відпочинку місцевих городян.

Електрокар, безрейковий візок з електродвигуном, який живиться від акумуляторів, встановлених на візку. На промпідприємствах Криворіжжя застосовується з кінця 50-х.

“Електроклуб” фірмовий магазин науково-виробнич. підприємства “Дніпро” відкритий у жовт. 1998 на пр. Металургів у кол. касах Аерофлоту в Дзерж. р-ні. Реалізує сучас. радіо, теле, побут. техніку, комп’ютери. Покупці мають можливість замовити товар за каталогами. Постійному клієнту гарантується скидка у цінах.

Електроліти (тех.), хімічні речовини, в яких проходження електроструму зумовлене переміщенням іонів. Бувають тверді, рідкі і розплавленні. Використовуються у промисловості Кривбасу.

Електромагніт, технічний пристрій, що складається із феромагнітної серцевини з струмопровідниковою обмоткою, яка з виникненням струму намагнічує серцевину. Використовується для створення магніт. поля в електромашинах, для підйому вантажів. Діє в багатьох цехах ком-ту “Криворіжсталь”.

“Електромашпромсервіс”, закрите акціонер. тов-во створене у груд. 1976 як Криворізьке підприємство на базі 5 цехів з ремонту електрообладнання гірнич. ком-тів. Входило до скл. об’єднання “Укрелектрочормет”. У 1978 – 1991 увійшло ще 6 цехів при одному ліквідованому через застарілий техніч. стан. У січ. 1990 передане на оренду. До скл. входило 10 цехів, працювало 1,4 тис. чол. Здійснювало ремонт електромашин всіх типів для гірнич. і металург. промисловості України. З червня 1994 діє у сучас. статусі. У 1996 законсервовано 3 цехи. За час існування відремонтовано до 40 тис. одиниць техніки та агрегатів. Працює 809 чол. Директори М. П. Ведебура, А. В. Бурлаченко.

“Електрон”, промислово-комерційна фірма бере початок від ательє № 71 по ремонту телевізорів, яке відкрилося у жовт. 1959, як філія Моск. телепідприємства. Розташовувалося по вул. Ногіна і обслуговувало Кр. Ріг, П’ятихатки, Жовті Води, Софіївку, Широке, Апостолове. З 1961 має філію по вул. Постишева, з 1964 – по вул. К. Маркса. У 1965 реорганізована на з-д “Побутрадіотехніка”, а у січ. 1995 – у пром.-комерц. фірму. Керівники П. Ф. Дорошенко, М. В. Шаталов.

Електроніки вулиця, розташована в центр. частині Ц.-Міськ. р-ні. Закладена в 30-х. Розвитку набула в 40-х. До 1975 мала назву вулиця Воровського. Довж. 3,2 тис. м, ширина 9 м. Має 23 держ. будинки. Вкрита асфальтом, багата на зелені насадження. Обслуговує 99 в/з.

Електрообладнання та електропостачання промислових підприємств кафедра КТУ, створена у 1961 шляхом розділу кафедри гірничої електромеханки на кафедри автоматизації виробнич. процесів та електрифікація гірнич. підприємств КГРІ. Перший завідуючий доцент С. Р. Маймін. Забезпечує підготовку спеціалістів з обслуговування електричних апаратів, електрообладнання ін.

Електроплитка одноконфорна ЕППл 1 – 1,0/220, розроблена спеціалістами ВАТ “Констар” у 90-х. Призначена для приготування їжі у побутових умовах. Гідно представляє криворізьку марку.

Електропоїзд, система залізничного составу складається з локомотива, що приводиться в рух тяговими електродвигунами, та вагонів. Вперше на Криворізьк. відділку Придніпров. залізниці введен. у лист. 1960 на відтинку станцій Довгинцеве - Верховцеве. З тих часів домінує на залізнич. магістралях Криворіжжя.

Електроремонтний цех ком-ту “Криворіжсталь”, створен. у 1954. Займається ремонтом електрообладнання. Потужність до 3-4 тис. одиниць. Здійснюється ремонт електродвигунів, зварювальних трансформаторів, апаратних котушок, вантажопідйомних електромагнітів. Начальники А. П. Треско, А. Є. Дружинін, М. Д. Яні, В. І. Шмалько, Ю. С. Шорохов, В. О. Левченко, В. О. Бєлоногов.

Електростальська вулиця, розташована в житломасиві Братське Жовт. р-ну. Закладена в кінці 20-х. До 1975 мала назву провулок 2-й Братський. Довж. до 500 м, ширина 7 м. Має 9 будинків. Вкрита щебенем, багата на зелені насадження. Обслуговує 85 в/з.

Електротехніки кафедра КТУ, створена в 1947 у скл. КГРІ як кафедра основ електротехніки та електрич. машин. Перший завідуючий В. І. Базуткін. Працює більше 20 чол. Готує спеціалістів з електрифікації та механізації промисловості. З 1959 діє

аспірантура. Працівники ведуть плідну наукову діяльність. Працювали професори Е. Г. Файнштейн, С. Т. Толмачов, В. П. Хорольський.

Електротехнічний факультет КТУ, бере початок від 1932, коли у скл. КГРІ відкрився елетромеханіч. фак-т. Перший випуск у 1935 складав 40 фахівців. У 1964 розподілен. на електротехніч. та механіко-машинобудівний фак-ти. Готує спеціалістів з проектування, налагодження та експлуатації електроприводів, електрообладнання. До скл. входять кафедри електротехніки, моделювання і програмного забезпечення, електрообладнання та електропостачання промпідприємств, автоматизованого електроприводу, автоматизації промпідприємств. Навчається до 600 студентів, працює більше 70 викладачів. За час існування підготовлено близько 4 тис. спеціалістів.

“Електротяжхімпроект”, інституту Криворізьк. проектний відділ створен. у 1963. Займається проектуванням електрич. мереж підприємств чорної металургії, хімічної промисловості і буд. індустрії. Спеціалісти брали участь у проектуванні гірничозбагач. ком-тів України, Росії.

Електоциклон, розроблен. науковцями КГРІ у 80-х. Призначен. для очищення сухого запилення повітря від твердих частин. Використовується у гірнич. промисловості Кривбасу.

Елементи хімічні, види атомів з однаковими зарядами ядер та електронними оболонками. Періодичну систему склав Д. І. Менделєєв. Практично всі присутні у надрах Кривбасу.

Елеутерокок (Eleutherococcus), рід рослин родини аралієвих. Близько 15 видів, поширених в країнах Схід. Азії. **Е. колючий** – високий, 2,0-2,5 м, гіллястий кущ. Пагони прямі, густо вкриті шипами. Листки довгочерешкові, п’ятипальчастороздільні. Квітки дрібні, зібрані в зонтичні суцвіття. Плід – кістянка. Цвіте VII-VIII. Препарати Е. підвищують фізичну і розумову працездатність, стимулюють захисну функцію організму. Вирощують в Криворізьк. ботсаду.

Елістинська вулиця житломасиву ЖКК № 16 центр. частини Жовт. р-ну. Закладена в кінці 40-х. До 1975 мала назву провулок Бажова. Довж. до 200 м, шир. 7 м. Має 2 будинки. Вкрита асфальтом, багата на зелені насадження. Названа на честь столиці Калмикії м. Еліста. Обслуговує 15 в/з.

“ЕЛТІК”, ВАТ бере початок від з-ду електромонтажних виробів № 5, створен. у лип. 1960 в р-ні Карачунів. Спочатку діяла дільниця нестандартних виробів від Запорозьк. з-ду ЗЕМВ-10. У 1975 -–1976 піддався реконструкції і перебував у відомстві об’єднання “Укрелектромонтаж” Мінмонтажспецбуду України. Виготовляє високовольтні камери, низьковольтні щити, комплексні трансформаторні підстанції. Використовувалися при будівництві Харків., Київ. метрополітенів, БАМу, швидкіс. трамваю у Кр. Розі. Продукція відзначена дипломами вітчизнян. і зарубіж. виставок, користується попитом в країнах СНД, Монголії, В‘єтнамі. Щорічно для її перевезення потрібно 1 тис. вагонів, 750 контейнерів, 1 тис. автомобілів. Виконує індивідуальні замовлення городян.

ЕЛЬВОРТІ Р. та Т., акціонер. тов-ва Криворізьке відділення існувало з кінця XIX ст. і до початку 1-ї світ. війни. Займалася торгівлею продукції Єлисаветградського сільгосп. з-ду “Ельворті”: сівалки, жатки, борони ін. Уч. всіх міських ярмарок.

“ЕЛЬФ”, студія сучас. танцю створена у 1989 за ініціативою О. О. Редькіної у ПК металургів. В репертуарі танці, хороводи. Бере актив. участь у фестивалях і конкурсах. Дипломант обл. фестивалю “Танц-панорама” (1997 – 1998).

“Емерик і К⁰”, торговий дім орендував у 1896 315 дес. землі у землевласника Цибульки строком на 30 років для розгортання видобутку руди. Існував кар’єр до 25 саж. глибиною, де у 1897 видобуто 2,7 тис. т руди. З 1908 почався видобуток підземним способом. Мав вплив до початку гром. війни. Тепер зона дії ш. “Ювілейна” ВАТ “Суха Балка”.

Емплектит (від грец. – вплетений), мінерал класу сульфідів. Колір сірувато-білий. Блиск мідний. Рідкісний. Виявлен. як поодинокі зерна в захід. частині Кривбасу (Ф. І. Соловйова, 1963).

Енгельса вулиця Сакс. р-ну розташована на межі Ц.-Міськ. р-ну. Закладена в 30-ті. Розвитку набула в 50-60-х. Довж. 400 м, ширина 6-7 м. Має 11 держ. і 16 приват. будинків, проживає 475 чол. Заасфальтована, багата на зелені насадження. Названа на честь німецьк. теоретика, філософа Енгельса Фрідріха (28.11.1820, Німеччина – 5.8.1895, Лондон). Соратник К. Маркса. Основоположник наукового комунізму, революціонер, історик. Обслуговує 7 в/з.

Ендокринологічне науково-практичне товариство, засноване у Кр. Розі в 1970 за ініціативою О. С. Козиревої. Пропагує нові методи лікування цукрового діабету, об'єднує лікарів цього напрямку медицини, розповсюджує досвід. Засідання відбуваються раз на 2 місяці. Підтримує зв'язки з фірмами "Ново-Нордикс" (Данія), "Берлін-Хемі" (Німеччина), які виготовляють інсулін. Голова О. С. Козирева.

Ендокринологічної допомоги міський спеціалізований центр, бере початок у 1963, коли на базі 3-ї міськ. лікарні відкрилося відділення. У 1988 – 1997 мало 120 ліжок, з 1998 – 80. Надає допомогу жителям міських та Криворізьк., Апостолівськ., Софіївськ., Широківськ. р-нів. Засновник і перший керівник О. С. Козирева.

Ендоптих агариковидний (Endoptychum agaricoides Czern.), наземні гриби. Плодові тіла спочатку кулясті, широкоовальні, з злегка випнутою верхівкою або яйцевидні, вкриті одношаровим перидієм, згодом до 8 см заввишки, у вигляді шапки з короткою ніжкою. Шапка спочатку м'ясиста, біла, жовтувата, згодом суха, щільна, шкіряста, жовтувато-бурувата до коричнювато-бурої, гладенька або луската. Пластинки густі, чорні з численними анастомозами, при дозріванні розпадаються на порошисту масу. Базидії булавовидні, дво- або чотириспорові. Цистиди є в молодих плодових тіл, у зрілих зникають. Спори кулясті, 5-8; (5)7-12 мкм у діам., жовтувато-коричневі, з залишком стеригми. Ніжка конусовидна, до 7 см завдовжки, з-під шапки виступає лише на 1-2 см, біля краю шапки дуже потовщена (до 3 см). На Криворіжжі зустрічається у степах, на сухих луках, переважно на піщаному грунті (лип. - верес.). Рідкісний. Їстівність не підтверджена.

Енера Е. Я. (мед. керівник), трудова діяльність пов'язана з медициною Кр. Рогу. У 30-ті очолив хірургічне відділення 1-ї міськ. лікарні. Вичерпаних біографіч. даних не виявлено.

"Енергетик", садівнице товариство БУ № 2 "Укренергочормет" закладене у 80-х в Довг. р-ні. Пл. 4 га. Має 54 ділянки.

Енергетиків вулиця житломасиву РУ ім. Леніна Терн. р-ну. У народі житломасив зветься Закарпатським. Закладена в 30-х. Розвитку набула в 50-60-х. До 1975 носила назву вулиця 4-а Закарпатська. Довж. 600 м, шир. 7 м. Має 15 будинків, проживає 195 чол. Обслуговує 82 в/з.

"Энергетик Кривбасса", багатотиражна газета тр-ту "КРЕСбуд" і КРЕС ім. Ілліча виходила у 1928 (?).

Енергетична вулиця, розташована в м. Інгулець з 1988 знаходиться у стадії забудови на території кол. садівницького тов-ва.

"Енергія", дослідний завод бере початок від одноймен. КБ, утворен. у лип. 1975. У січ. 1989 перейменован. у завод. З 1993 є держ. власністю і підпорядкований Міністерству машинобудування України. Спеціалізується на проектуванні, виготовленні та випробуванні газотурбінної техніки, проводить шефмонтажну і пусконалагоджувальні операції. Уч. міжнарод. виставки у Хьюстоні (США).

Енотера (Oenothera), рід одно-, дво- та багаторічних трав'янистих рослин родини онагрових. Батьківщина – Півд. та Півн. Америка. **Е. дворічна** – стебло міцне, прямостояче, до 120 см заввишки. Листки чергові, суцільні, ланцетоподібні, до 20 см довжиною, дрібнозубчасті. Квітки правильні, 4-пелюсткові, сидячі, у кінцевих китицях, лимонно-жовті, великі, 4,5-5,0 см у діам., відкриті тільки вночі або у похмурі дні. Цвіте VI-X. Використовується на Криворіжжі для групових насаджень, на газонах. Часто зустрічається на засмічених місцях, залізничних насипах, адвентивна рослина. **Е. місурійська** – багаторічна трав'яниста рослина, вис. 15-20 см. Пагони лежачі, висхідні,

50-65 см довж. Листки ланцетні. Квітки поодинокі, яскраво-жовті, до 8,5 см у діаметрі. Цвіте VI-X. Широко використовують для альпінаріїв, для групових насаджень, на газонах.

Енстатит (від грец. – протидія), мінерал класу силікатів. Колір безбарвний, сірий, білий, зеленуватий. Блиск скляний. Ламкий. В Кривбасі зустрічається в амфіболітах в асоціації з діопсидом, роговою обманкою, кварцем, гранатом, апатитом. Утворює зерна неправильної форми.

Ентолома виїмчаста (Entoloma sinuatum (Bull. ex Fr.) Kumm.), отруйний гриб. Шапка 6-15 (20) см у діам., дуже товсто-щільном'ясиста, напівкуляста, подушковидна або опукло-розпростерта, з рівним, опушеним краєм, спочатку клейкувата, згодом суха, гладенька, або тонковолокниста, брудно-біла, світло-сіра, кольору шкіри, жовтувато-сіра. Пластинки жовтуваті, зеленуваті, згодом брудно-жовтувато-рожеві до краю чорнуваті, широкі. Спори 8,5-10,5 х 7,2- 8 мкм. Ніжка (3) 4-7 (10) х 1-3 (4) см, значно коротша за діаметр шапки, біля основи іноді бульбовидно потовщена, біла, вгорі борошниста, нижче гола, притиснуто-волокниста. М'якуш білий, щільний, свіжий з запахом борошна, при підсиханні плодового тіла стає дуже неприємним. Небезпечний отруйний, іноді смертельно отруйний. На Криворіжжі зустрічається у дубових та дубово-ясеневих насадженнях, лісосмугах, у цілинних степах; на початку літа; мікоризний гриб (червень-лип.).

Ентолома садова їстівна (Entoloma clypeatum (L. ex Fr.) Kumm.). Їстівний гриб. Шапка 5-12 см у діам., дуже щільно-товстом'ясиста, опукло- або увігнуто-розпростерта, з великим горбком, часто асиметрична, неправильноконусовидна, з нерівним, тріщинуватим, часто лопатевидним краєм, луската, тріщинувата, сіра, коричнювато-сіра, брудно-біла, клейкувата, згодом суха. Пластинки білі, брудно-білі, брудно-рожеві. Спори 8-11 х 7,5-9,7 мкм, кутасто-широкоовальні. Ніжка 5-10 х 1-3 см, дуже щільна, з ум'ятинами, біла, з підземним виростом. М'якуш білий, дуже щільний, солодкий, з запахом борошна, їстівний. На Криворіжжі зустрічається у садах, полезахисних смугах, насадженнях абрикоса, зрідка під вишнею; навесні; мікоризний гриб (трав.-лип.).

Ентолома сіра (Entoloma rhodopolium (Fr.) Kumm.), отруйний гриб. Шапка 5-10 (11) см у діам., опукло-, плоско- або увігнуто-розпростерта, часто з горбом, сіра, оливкувато- або жовтувато-сіра, при підсиханні світлішає, гладенька, гола, блискуча. Пластинки приростлі, іноді злегка спускаються на ніжку, білі. Спори 8-10,5 х 7-8 мкм, кутасто-кулясті або широкоовальні. Ніжка 5-11 х (0,3) 0,5- 1,5 см, циліндрична, біля основи часто звужена, біла, згодом сірувата, спочатку щільна, потім з порожниною. М'якуш білий, щільний, свіжий з борошнистим, при підсиханні з неприємним запахом. На Криворіжжі зустрічається у дубових та дубово-ясеневих насадженнях, вздовж водосховищ, лісосмугах (серп. - верес.).

Ентомологія, наука, що вивчає комах. Поділяється на загальну, медичну, ветеринарну, сільгосп та лісову Е. В окремій галузі Е. оформилися бджільництво та шовківництво. Практичне вивчення комах розпочалося з давніх часів, проте широкі дослідження в галузі Е. розпочато лише в XVII ст. (в Україні – у XVIII ст.). Відомі вчені в цій галузі – В. І. Мочульський, Ф. П. Кеппен, Й. А. Порчинський, А. В. Мартинов, зокрема укр. – В. П. Поспєлов, Є. В. Звірозомб-Зубовський, Л. Г. Апостолов та ін.

Ентомофаги, організми, які розвиваються за рахунок комах. Е. застосовуються для біологіч. методів боротьби з шкідниками сільгосп рослин (напр., комаху трихограму – для знищення яєць шкідників ряду лускокрилих та ін.).

Ентузіастів вулиця, розташована у центр. частині Ц.-Міськ. р-ну. Закладена в 40-х. Розвитку набула в 50-х. Довж. 300 м, ширина 9 м. Має 30 держ. будинків. Вкрита асфальтом, багата на зелені насадження. Обслуговує 99 в/з.

Енциклопедія (від грецьк. – навчання по усьому колу знань), наукове або науково-популярне довідкове видання, яке містить найістотнішу інформацію з усіх або окремих галузей знань і практич. діяльності. Розрізняють Е. універсальні та галузеві, національні та регіональні ін. Статті в Е. розташовуються в алфавітному або систематичному порядку. Праці енцеклопедичного характеру відомі з давнини.

Еоловий рельєф, створюється вітром. Цей тип рельєфу приурочений до еолових піщаних відкладень першої надзаплавної тераси р. Інгулець, які були перевіяні вітром і зібрані в окремі горби (кучугури), слабкозадерновані травою та чагарниками. Дюнні піски у

вигляді окремих горбів зустрічаються на півн. захід від смт. Широке і нижче по течії річки. Горби не мають певної форми, а нагадують горбисті піски. Потужність перевіяних пісків 8 м. Піски містять гумусовий прошарок, який говорить про перерив у дефляції та розвитку горбів.

“Еос”, ансамбль естрадного танцю створен. у 1987 у скл. ПК ІнГЗК. До скл. входять 83 чол. Поділяється на молодшу і середню групи. У репертуарі танці народів світу, сучас. композиції. Уч. фестивалів і конкурсів. Керівник С. Б. Говоркова.

Епідот (від грец. – прирощування), мінерал класу силікатних. Колір темно-зелений, синьо-зелений. Блиск скляний. У Кривбасі широко розповсюджений. Вивчали М. А. Бушуєв, В. М. Трощенко, Ю. П. Мельник.

ЕПК, електропилоконцентратор виготовлен. спеціалістами ін-ту ВНДІБПГ на початку 80-х. Призначен. для очищення викидів від пилу у гірнич. промисловості. Вперше впроваджен. на Соколовсько-Сарбайському ГЗК.

ЕПКС-3, сучасний електричний пиловловлювач створен. спеціалістами ін-ту ВНДІБПГ у кінці 70-х. Призначен. для очищення викидів від пилу в гірнич. і металург. промисловості продуктивність 17 куб. м/сек. Виготовлявся на ЛРРЗ.

Епсоміт (від мінерал. джерела), мінерал класу сульфідів. Колір білий, рожевий, зеленуватий. Блиск скляний. В Кривбасі рідкісний. Виявлен. в кар’єрі “Кочубей”.

Еремур (Eremurus), рід рослин родини лілійних. Багаторічні, трав’янисті рослини із вкороченим кореневищем. Листки у прикореневій розетці, лінійні, тригранні. Квітконос безлистий, міцний, від 40-60 до 150-200 см висотою. Квітки дзвоникоподібні, білі, рожеві, жовті, брудно-червоні, зібрані в конусовидну або циліндричну китицю до 70-100 см довж. Плід – тригранна коробочка. Розмножують вегетативно і насінням. Сіянці зацвітають на 3-7 рік. Квіткарями Криворіжжя найчастіше культивуються: Е. міцний, Е. показний, Е. Ольги.

Ерідан (лат. Eridanus), сузір’я Півд. півкулі з яскравою зіркою Ахернар. З території Криворіжжя частково спостерігається восени і взимку.

Еріківське урочище, Софіївсь. лісництва Криворізьк. лісгоспу закладене в 20-х. Пл. 2,5 га. Грунт – кам’янисті розсипи.

Еродовані грунти (від лат. – роз’їдаю), грунти, на яких позначилось руйнівне діяння вітру і води. На Криворіжжі – балки, яри тощо.

Ерозія, процес руйнування гірських порід, грунтів або будь-яких інших утворень зі зміною властивостей і цілісності їх поверхні, як правило, супроводжується перенесенням часток з одного місця на інше. Причини Е. – вода (водна Е.), вітер (вітрова Е.). Е. на полях значною мірою залежить від агротехніки обробки грунту. На Криворіжжі ерозія – один з основних факторів формування й зміни рельєфу.

Ерозія грунту, руйнування грунту водою, що стікає по схилу (водна Е. г.), вітром (вітрова Е. г.) або в процесі обробітку грунту (агротехнічна Е. г.). Водна Е. призводить до розмивання і змивання грунту, до утворення ярів; вітрова – до розвіювання і видування найродючішого верхнього шару грунту. Заходи боротьби: грунтозахисні системи землеробства, закріплення ярів і пісків, створення протиерозійних лісових насаджень тощо. В Україні розроблена і здійснюється довгострокова програма меліорації земель і природоохоронної роботи.

Ертман Микола Євменович (19.2.1917, Криворіжжя – 8.12.1987, там же). Краєзнавець. Зак. Запорізьк. педін-т. Працював учителем. Уч. ВВВ з лип. 1941 у скл. 73 артполку 53 зеніт. артдивізії. З 1947 учитель рос. мови, біології, завуч Глеюватськ. НСШ. Сількор. Писав історію с. Глеюватка. Відмінник народ. освіти (1957). Нагороджк. орд. Вітчизняної війни 1 ст., медалями “За відвагу” (3).

“Ерудит”, міський турнір інтелектуальних ігор започаткован. в 1995. Проводиться щорічно. Ініціатори І. В. Вацуро, комітет у справах сім’ї та молоді. Серед переможців Довг. ліцей (1995, 1996), Ін-т ділового адміністрування (1997, 1998), педун-т (1999, 2000).

“ЕС-ВНДІБПГ”, “ЕС-ВНДІБПГ-2 х 36”, швидкісні електрофільтри створені інж. ін-ту ВНДІБПГ В. І. Стукановим, В. М. Івановим на початку 70-х. Призначенні для очищення від пилу технологіч. та аспіраційних викидів. Продуктивність 10 куб. м/сек. Вперше впроваджен. на ЦГЗК.

Еспарцет (ONOBRYCHIS), рід багаторічних трав’янистих рослин родини бобових. Листки складні. Коріння стрижневе. Квітки зібрані в довгі китиці, чашечки з довгими зубцями. Вирощують на сіно, корм. Медонос. На Криворіжжі вирощують сорт Піщаний 1251 на 730 га. Урожайність сіна до 35-40 ц/га. На Криворіжжі площа посівів сягала 730 га.

Есперанто, міжнарод. штучна мова, яку створив у 1887 Л. Заменгоф. Графіка – за лат. алфавітом. У Кр. Розі діють клуби есперантистів.

Естафета (від франц. – посланець), командне змагання з рухомих видів спорту. Бігова, лижна. На Криворіжжі проводиться з 20-х. З початку 30-х відома Е. на призи газ. “Червоний гірник”.

“Естафета врожаю”, громадсько-політична акція проведена в Кривбасі у 1931 за ініціативою ТСОавіахіму. На фініші кожен колгосп і радгосп рапортував про охоплення трудового селянства оборонно-масовою роботою.

Естонська вулиця, розташована в житломасиві Братське Жовт. р-ну. Закладена в 20-х. До 1975 мала назву провулок 1-й Братський. Довж. 160 м, ширина 7 м. Має 5 приват. будинків. Названа на честь країни Естонія (Прибалтика). Обслуговує 85 в/з.

Есхіл (525 до н. е. – 456 до н. е., Італія). Давньогрецьк. драматург. Автор 80 п’єс. У “Прометеї закутом” дає відомості про підземні багатства сучас. Криворіжжя.

Етажерка, назва меблі, призначеної для зберігання книжок. Були поширені на Криворіжжі до 70-х ХХ ст. Е. також називали літак-біплан (У-2, ПО-2, АН-2).

Етапи розвитку гірничорудного Кривбасу, поділяють за трьома періодами. 1-й позначається 1881 – 1918. Характеризується початком промислового видобутку, розвитку “рудної лихоманки”, переважанням іноземного капіталу, що хижацьки грабував надра Криворіжжя. Максимальна кількість рудників і шахт сягала 79. За цей період видобуто 89,95 млн. т. 2-й позначається 1921 – 1941. Поділяється на 2 підперіоди. У 1921 – 1928 відбувалася інтенсивна відбудова гірнич. промисловості. До ладу стало 28 шахт. У 1928 – 1941 позначається періодом реконструкції діючих і будівництвом нових шахт. Видобуто 176,2 млн. т руди. 3-й позначається 1944 – 1991. Характеризується генеральною реконструкцією шахт, введенням у дію гірничо-збагач. ком-тів.

Етнографія (від грец. – народ і пишу), наука, що вивчає культуру і побут народу, його коріння, розвиток, відносини. Використовуються першоджерела, усні спогади, фольклор. На Криворіжжі вивчали О. Поль, Г. Гусейнов, О. Мельник, О. Степаненко.

Ефедра (Ephedra), рід голонасінних рослин родини ефедрових. **Е. двоколоскова** – кущик вис. 10-25 см з жовто-зеленуватими токноребристими гілочками. Листки супротивні, вкорочені до піхов. Квітки дрібні, зібрані колосками. Приквітки жіночих квіток після запліднення розростаються і стають м’ясистими, утворюючі ніби оплодень навколо насінини, в дозрілому стані ягодоподібний, кулястий, червоний. Плоди мають гарний смак і мають в народі назву “степова малина”. Цвіте VI-VII. Часто зустрічається в Кр. Розі на степових схилах, кам’янистих відслоненнях, подекуди у вигляді заростей. Лікарська рослина. Охороняється в межах Дніпропетров. обл.

Ефективні захисні пристрої, розроблені науковцями КГРІ у середині 80-х. Призначені для забезпечення безпеки прохідників у вибої. Застосовуються на шахтах Кривбасу.

Ефемери, однорічні рослин з коротким періодом розвитку, що триває кілька тижнів. Розвиваються переважно навесні та на початку літа й після утворення насіння гинуть. У флорі Криворіжжя зустрічаються такі степові види – ефемери: веснянка весняна, реп’яшок яйцевидний, вероніка весняна, незабудка польова.

Ефемероїди, багаторічні трав’янисті рослини з коротким, здебільшого весняним, періодом розвитку. Їхні надземні органи живуть протягом кількох тижнів, а потім

відмирають. Більшу частину року Е. перебувають у стані спокою у вигляді бульб, цибулин та кореневищ. В степах Криворіжжя до Е. належать: шафран сітчастий, зірочки, гіацинтик блідий тощо. Лісові Е. зацвітають рано навесні й до появи листків на деревах: проліска, ряст, анемона.

“Эффективный учитель”, міська психолого-педагогічна газета заснована А. Кушнір у квіт. 2000. Виходить раз на тиждень тиражем 1 тис. екз.

Ехінацея (Echinacea), рід рослин родини айстрових. Батьківщина - Півн. Америка. **Е. пурпурова** – багаторічна трав’яниста рослина. Стебло пряме 50-150 см. Листки прості, широколанцетні. Квітки дрібні, у великих кошиках, крайові довгоязичкові, неплідні, пурпурові, серединні – трубчасті, двостатеві. Плід – сім’янка. Цвіте VIII-X. Розмножують насінням. Лікарська рослина. Препарати Е. пурпурової стимулюють центральну нервову систему, підвищують імунітет. Культивується в Криворізьк. ботсаду та квіткарями-любителями Криворіжжя.

Ешольція (Eschscholtzia), рід рослин родини макових. Походять з Каліфорнії. **Е. каліфорнійська** – однорічна рослина вис. 30-40 см. Листки перисторозсічені на лінійні частки, покриті восковим нальотом з сизим відтінком. Квітки прості чи напівмахрові, чашеподібні, жовті, оранжеві, рожеві, білі. Цвіте IX-X. Розмножують насінням. На Криворіжжі використовують для клумб, бордюрів тощо.